

بررسی و ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی در جهت توسعه کارآفرینی (مطالعه موردی: دهستان پنجه علی شمالی، شهرستان قروه)

مهدی صادقی^۱، مهدی ستایش منش^{۲*}

۱- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد جغرافیای برنامه ریزی روستای، دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشکده جغرافیا دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Mahdisetayesh67@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۴

چکیده

در سالهای اخیر توجه متولیان توسعه روستایی متوجه کارآفرینی شده است که می توان به نوعی برطرف کننده بسیاری از چالش های عمده همچون بیکاری، درآمد پایین، عدم تنوع اقتصادی و جزء آن در مناطق روستایی باشد. در پژوهش حاضر از روش توصیفی- تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق ۹ روستای، دهستان پنجه علی بوده هستند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار)، آماراستنباطی (تی تک نمونه ای، آزمون فریدمن، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر) استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که بیشترین ظرفیت روستاهای مورد مطالعه برای توسعه کارآفرینی در بعد فردی با میانگین ۳/۲۵ درصد و با آماره آزمون تی ۶/۸۶۸ مناسب ارزیابی کرده اند، اما در رابطه با بقیه ظرفیتها، منطقه از وضعیت خوبی برخوردار نیست. بر اساس نتایج آزمون فریدمن مشخص شد که بیشترین میانگین توسعه کارآفرینی مربوط شاخص فردی با ۴/۴۰ درصد و کمترین میانگین توسعه کارآفرینی مربوط به شاخص زیرساختی با ۲/۲۱ درصد اختصاص دارد. نتایج همبستگی بین متغیرها نشان می دهد که بین سطح تحصیلات و توسعه کارآفرینی رابطه مستقیمی وجود دارد، ولی با افزایش سن مولفه های مذکور روند کاهشی پیدا می کنند. برای بررسی میزان اثرگذاری ابعاد ظرفیتی بر توسعه کارآفرینی از تحلیل مسیر استفاده شده است. یافته های این تحلیل نشان می دهد که بعد اقتصادی با ۰/۵۹۸ درصد بیشترین اثر و بعد زیرساخت یا ۰/۲۹۸ کمترین اثر را دارد.

واژگان کلیدی: دهستان پنجه علی شمالی، توسعه روستایی، کارآفرینی، کارآفرینی روستا

مقدمه

اگرچه فقر^۱ مشکلی جهانی است، اما بروز بیشتر آن در بخش روستایی باعث شده است که به عنوان مهم ترین مشکل نواحی روستایی مطرح شود (اکبری و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۰۰). پیامدهای نامطلوب نابرابری درآمد و فقر چنان متنوع، گسترده، تأثیرگذار و دربرگیرنده غالب بخشهای ساختار عملکردی جامعه است که در حالت حاد و بحرانی، اساس نظام جامعه و دستگاههای حکومتی اجرایی را تحت تأثیر قرار می دهد (محمدی یگانه، ۱۳۹۲: ۴۶). بحران بیکاری به عنوان یک معضل تمامی جنبه های اقتصادی^۲، فرهنگی^۳ و اجتماعی^۴ یک جامعه را به شدت متأثر میکند و گاهی اثرات غیر قابل جبرانی نیز بر جای می گذارد. تجربه ثابت کرده که این بحران و پیامدهای اجتماعی آن، نه راه حل فوری و اخلاقی دارد و نه راه حل همه جانبه، یکپارچه و کوتاه مدت آن امکان پذیر است. بسیاری از کشورها، از جمله راه حل برون رفت از این بحران را کارآفرینی^۵ می دانند و به آن توجه فوق العاده ای می کنند (میرک زاده و بهرامی، ۱۳۹۰: ۳۸). به طوری که یکی از باورهای برنامه ریزان و متولیان توسعه^۶ سکونتگاههای انسانی در عصر حاضر، لزوم تشویق جمعیت انسانی برای گرایش به کارآفرینی است تا در سایه این رهیافت، چاره جویی مناسب و پایداری برای چالش های حاکم بر فضاها^۷ی جغرافیایی نظیر روستاها شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱). چرا که کارآفرینی تأثیر مهمی در رشد اقتصادی دارد و همچنین دارای پیامدهای مهم اجتماعی است (Wu & et Al, 2017:24) و اهمیت آن به عنوان موتور رشد اقتصادی در سطح منطقه ای به طور گسترده ای شناخته شده است (Tsvetkova & Partridge, 2017 : 6). امروزه توسعه روستایی^۸ بیش از هر زمانی دیگر با کارآفرینی مرتبط است در حال حاضر اکثر افراد و مؤسسات فعال در زمینه توسعه روستایی، کارآفرینی را به عنوان یک فعالیت توسعه ای استراتژیک می دانند که می تواند فرآیند توسعه روستایی را تسریع نماید (رضوانی، ۱۳۹۳: ۲۲۴). همچنین پژوهشگران و دولت مردان کشورهای مختلف، بر الزام سیاستگذاری هدفمند و برنامه ریزی اندیشمندانه برای توسعه کارآفرینی در بخش روستایی به طور فزاینده ای تأکید کرده اند (حسینی نیا و هادی، ۱۳۹۶: ۲۵). چرا که کارآفرینی از فعالیت هایی است که می تواند به نوعی برطرف کننده بسیاری از چالش های

---

¹ Poverty

² Income

³ Economic

⁴ Cultural

⁵ Social

⁶ Entrepreneurship

⁷ Development Custodians

⁸ Rural development

عمده و بزرگ (همچون بیکاری، درآمد پایین، عدم تنوع اقتصادی و جز آن) در مناطق روستایی باشد و در سایر جنبه های زندگی انسانی روستاییان نیز تأثیر مثبت بگذارد (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۳). در اغلب کشورها از جمله ایران، یکی از اهداف کلان توسعه، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت های شغلی است. امروزه مبحث اشتغال صرفاً یک بحث اقتصادی یا مربوط به یک کشور خاص نیست، بلکه تقریباً تمامی جوامع به نوعی با معضل بیکاری دست به گریبان هستند و ابعاد این، تمامی بخشهای جوامع از جمله امور اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی و امنیتی را متأثر ساخته است. (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲) و توجه جدی دولت به امر اشتغال روستایی به این علت است که به دلیل رشد بخش خدمات و بخش صنعتی در مناطق شهری و غفلت دولت از مناطق روستایی و بخش کشاورزی، باعث کمبود اشتغال، فرصت ها و افزایش فقر، و مهاجرت نیروی کار از مناطق روستایی به مناطق شهری شده است. (Goldoost Azari & Allahyari, 2017: 339) که با یک برنامه ریزی درست و همه جانبه در کنار توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی می توان این مشکلات را به طور هدفمند مهار و روستا را در جهت توسعه به پیش ببریم. و در پایان می توان گفت، برای اینکه زمینه توسعه کارآفرینی در روستاها به نتیجه برسد باید ظرفیت های آن از نظر ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، فردی^۵ شناسایی گردد و در جهت توسعه آن پیش رویم.

دهستان پنجه علی در شهرستان قروه و در جنوب دشت قروه قرار دارد که فعالیت شاید ۵۰ تا ۶۰ درصد مردم آن وابسته به آب و زمین یعنی کشاورزی می باشد. و بقیه مردم به دو دسته کارگر در بخش کشاورزی (کار برای کشاورزان به ازای دستمزد) و کارگر در شهر تهران (فعالیت در غرفه ها) که بیشتر جوانان در این بخش هستند شامل می شود. البته بخش قابل توجهی از مردم این دهستان در کنار فعالیتهای دیگر دامداری هم انجام میدهند. با توجه به ناتوانی بخش کشاورزی در جذب اشتغال در این دهستان ایجاد کارآفرینی میتواند نقشی اساسی در جذب نیروی کار ایجاد کند. ارائه تسهیلات به روستاییان از طریق سازمان و سازمانهای حمایت کننده مالی و آموزشی موجب افزایش اشتغال و ایجاد کارآفرینی و کسب و کار روستایی میشود و توجه به این امر حائز اهمیت است. همچنین توجه به عوامل محیطی، فرهنگی و جغرافیایی و ارائه خدمات آموزشی مناسب در جهت کارآفرینی و

¹ Employment

² Agriculture section

³ Migration

⁴ Environmental

⁵ Individual

جهاد اقتصادی به روستاییان باعث توسعه کارآفرینی روستایی میشود و توجه مسئولین به این امر ضروری است. با توجه به اینکه اکثر جوانان این بخش در تهران مشغول کارند با ایجاد اشتغال و حمایت از آنها میتوان از سیر مهاجرت (چه به صورت دائمی و چه فصلی) به شهرها خصوصاً شهر تهران تا حدودی جلوگیری کرد. پژوهش حاضر با عنوان بررسی و ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی در جهت پاسخگویی به سوالات زیر است.

۱) ظرفیت روستاهای مورد مطالعه برای توسعه کارآفرینی در چه وضعیتی قرار دارد؟

۲) بین ویژگی های فردی (سن و تحصیلات) با ظرفیت های کارآفرینی چه ارتباطی وجود دارد؟

۳) کدام یک از ظرفیت ها و زمینه ها (فردی، اقتصادی، اجتماعی، زیر ساختی و محیطی) بیشترین تاثیر را در توسعه ی کارآفرینی ناحیه مورد مطالعه دارد؟

و هدف از این پژوهش ۱-شناسایی قابلیت ها و پتانسیل های منطقه مورد مطالعه در جهت بکارگیری کارآفرینی،

۲- شناسایی عوامل تاثیر گذار بر فضای کارآفرینی منطقه مورد مطالعه.

پیشینه تحقیق

کارآفرینی یک موضوع جدید است که در سالهای اخیر توجه زیادی را معطوف به خود کرده است. بنابراین پژوهش های مربوطه، بحث جدید و نوپای است. مبحث کارآفرینی در حین جدید بودن، میان رشته ای هم تلقی می گردد، به عنوان مثال روانشناسان به بررسی بعد شخصیتی و روانی، جامعه شناسان به مبحث اجتماعی بودن آن، مدیران به دید ایجاد محیط کارآفرینانه در سازمان ها، برنامه ریزان توسعه، به دید ایجاد شغل و نابودی فقر و... می نگرند. به طور کلی باید گفت هر یک از پژوهشگران به بررسی بعدهای از آن دست یافته اند که در جدول زیر آورده شده.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

نویسنده	سال	عنوان	یافته ها
هاشمی و همکاران	۱۳۹۰	توسعه ی روستایی با تاکید بر اشتغال و کارآفرینی: مطالعه ی موردی دهستان شباب در استان ایلام	نتایج حاصله بیانگر آن است که در نواحی روستایی فرصت های مناسبی به صورت کشف نشده یا بلا استفاده وجود دارد که در صورت توسعه کارآفرینی و توجه به کارآفرینان روستایی می تواند منجر به توسعه فرصت های شغلی، شکوفای اقتصادی و توسعه روستایی گردد.
داداشی و دارچینی	۱۳۹۲	بررسی نقش توسعه روستایی در افزایش اشتغال و کارآفرینی در مناطق روستائی استان گیلان	نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که در مناطق روستایی استان گیلان فرصتها و پتانسیلهای مناسب فراوانی برای اشتغال وجود دارد که در صورت توسعه کارآفرینی و توجه به جوانان و کارآفرینان روستایی میتواند منجر به توسعه فرصتهای شغلی، شکوفایی اقتصادی و توسعه مناطق روستایی گردد.
فراهانی و همکاران	۱۳۹۳	عوامل اثرگذار بر رشد کارآفرینی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان جابرائصهار در شهرستان آبدانان)	یافته ها نشان میدهد اثرگذارترین عامل از لحاظ کارآفرینی و اشتغال در محدوده مورد مطالعه متعلق به عامل زیرساختی و اجتماعی با مقدار ویژه ۵/۶۳ می باشد که به تنهایی ۱۷/۶۰ درصد از کل واریانس را تبیین نموده است. عاملهای بعدی به ترتیب شامل عامل اقتصادی، دانش و آگاهی، اعتماد به نفس، خلاقیت فردی، نوآوری و خلاقیت، زیر ساخت فیزیکی و دسترسی به تسهیلات اقتصادی میباشد که در مجموع ۷۲/۵ درصد واریانس را تبیین کرده است.
قدیری معصوم و همکاران	۱۳۹۳	تحلیل موانع توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی مطالعه ی موردی: (دهستان غنی بیگلر، شهرستان زنجان)	یافته ها نشان میدهد عامل اقتصادی، فردی و زیرساختی با توجیه ۱۳/۶۴ درصد واریانس، مهمترین مانع توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی میباشد. ضمن اینکه پایین بودن احساس تعلق مکانی، عدم فرصتهای مناسب اشتغال، عدم سرمایه کافی، پایین بودن ریسک اشتغال وامکان تغییر شغل در نواحی روستایی از محدودیتهای مهم توسعه کارآفرینی در روستاهای مورد مطالعه بوده است.
مفاخری	۱۴۰۰	بررسی و تبیین ضرورت های بهره مندی از کارآفرینی فناورانه در فرایند توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی روستای قرن آباد شهرستان گرگان)	یافته های نشان میدهد. کارآفرینی فناورانه در مرحله اول به عنوان یک کارآفرینی مکمل شناخته می شود و در مرحله بعدی نیازمند امکان سنجی و شناخت ظرفیت های بالقوه مناطق روستایی است و در مرحله سوم ایجاد آگاهی در بین افراد نوآور و خلاق و در مرحله نهایی تعیین بازار و ایجاد بسترهای لازم برای حمایت های سازمانی در قالب مشوق های مالی و فکری، ضروری خواهد بود.
George Toma & et al	2014	<i>Economic development and entrepreneurship</i>	هدف این مقاله توسعه اقتصاد از طریق کارآفرینی، و نشان دادن یک مدل نظری و عوامل اصلی آن در رابطه با کار آفرینی و توسعه ی اقتصادی است. و یافته ها نشان می دهد که توسعه اقتصادی و کارآفرینی به شدت در هم آمیخته اند.

<p>هدف این مقاله شناسایی عوامل شخصی و زمینه ای که ممکن است بر تصمیم گیری کسب و کار در جامعه محلی مانتالی اثر گذار باشد، است. یافته ها نشان می دهد که از بین عوامل داخلی، عامل اشتیاق، مهارت های شخصی و اعتماد به نفس، تاثیر به سزایی برای توسعه کارآفرینی دارند، و از بین عوامل خارجی، می توان به دسترسی به امور مالی، زیرساخت ها اشاره کرد. و در آخر عمدتاً پاسخ دهندگان موافقت خود را مبنی بر مزایای مالی کارآفرینی، ابراز کردند.</p>	<p><i>Motivating Factors and Prospects for Rural Community Involvement in Entrepreneurship: Evidence from Mantanani Island, Sabah, Malaysia</i></p>	<p>2017</p>	<p><i>Fabeil Noor & et al</i></p>
<p>این مقاله در مرحله اول به گسترش تئوری کلی کارآفرینی در بخش کشاورزی تحقیق می کند. و در مرحله دوم به تحقیق در مورد سرمایه گذاری و رشد تولید در بخش کشاورزی می پردازد.</p>	<p><i>When can a farmer be an entrepreneur? Taking entrepreneurship back to the future</i></p>	<p>2017</p>	<p><i>Adhikari & et al</i></p>
<p>نتایج نشان می دهد که موانع کارآفرینی تاثیر گذار عبارتند از: سیاست گذاری، برنامه ریزی، سیاست های اجرایی متناقض، عدم اعتماد، نادرست بودن سیاست های اقتصادی، نبود حمایت، موانع آموزشی، فقدان دانش کارآفرینی، عدم وجود یک سیستم آموزش کارآفرینی، و درک ضعیف جمعیت روستایی در مورد اصول طراحی و راه اندازی جدید کارآفرینی و کسب و کار.</p>	<p><i>Analysis of barriers against development of rural entrepreneurship in Guilan province, Iran</i></p>	<p>2017</p>	<p><i>Goldoost Azari & Allahyari</i></p>

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

مروری بر ادبیات تحقیق

کارآفرینی واژه ای است نو و از معنای آن نمی توان به مفهوم واقعی آن دست پیدا کرد و از این نظر نیز کارآفرینی تعاریف متفاوتی دارد. وجود تفاوت ها در تعریف کارآفرینی، از سوی نشان دهنده گستردگی و اهمیت موضوع است که می تواند از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گیرد و از سوی دیگر نشان دهنده پویای موضوع است که زمینه ارائه مدل ها، تئوری های متفاوتی را فراهم می آورد (صفری علی اکبری و صادقی، ۱۳۹۶: ۹۸). در کشورهای غربی، واژه کارآفرینی از سال ۱۷۰۹ مطرح شد در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ این واژه در مطبوعات اجتماعی رونق بیشتری یافت و در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ کاربردی جهانی گرفت. به عبارتی در قرن بیستم این مفهوم برای تولید ثروت یا ایجاد خدمات بکار رفت (ایزدی و برزگر، ۱۳۹۲: ۹۰۳)، و به عنوان موتور رشد اقتصادی^۱ به رسمیت شناخته شد که بدون آن عوامل های دیگر توسعه از بین و ازمسیر توسعه دور می مانند (abd Raza & et al, 2012: 1). کارآفرینی از واژه فرانسوی "Entreprenre" گرفته شده است و ترجمه ی این کلمه به معنای *to take between*

¹ Economic growth engine

یا "در میان گرفتن" آمده است، گرچه برخی از افراد ترجیح می دهند از اصطلاحات جایگزین، مثل "نوآور"، "عامل تغییر" استفاده کنند (Blundel & et al, 2017:5). و دلیل اصلی استفاده از این کلمات بجای کارآفرینی این است که در کتاب ها و منابع، عناصر و ویژگی های بسیاری برای کارآفرینی ذکر شده است که نوآوری و تغییر در همه آنها مشترک است. این دو ویژگی اشاره به ایجاد فرصت های جدید، پیش بینی برای مقابله با ریسک های بالقوه در فرایند کسب و کار و بهبود شرایط موجود دارد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). بنابر تعریف واژه نامه ی وبستر، کارآفرین کسی است که متعهد می شود مخاطرات های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی و اداره آن را قبول کند (ولائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵۱). کارآفرینی فرآیند خلق یا تصاحب یک فرصت و دنبال کردن آن، صرف نظر از منابع جاری کنترل شده است به عبارتی، تلاشی برای آفرینش کار و حرفه جدید و گسترش فعالیت های موجود به وسیله افراد یا گروهی از افراد است (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱) اقتصاددانان اتریش کارآفرینی را به عنوان جست و جو، شناخت و بهره برداری از طریق ترکیب نوین منابع و فرصت های پیشرفت آن در بازارهای داخلی و خارجی دانسته اند (Muralidharan & Pathak, 2017: 289). شرکت های فعال در زمینه فعالیت های کارآفرینی در محیط زیست اعتقاد دارند که شرکت کارآفرینی باید در راستای اقتصاد جهانی^۳ و در حین حفظ ارزش های سنتی، عقاید و دیگر عناصر فرهنگی عمل کنند (Curry & et al, 2016: 110). هوی (۱۹۸۳) هم کارآفرین را کسی می داند که، مستقل، ریسک پذیر، دارای انگیزه رسیدن به هدف، دارای اعتماد به نفس، کار سخت و نوآورانه و خوشبین (Stathopoulou, 2004: 412). ان پنه زیکی^۴ می گوید کارآفرینی جزء فعالیت های است که با هدف آغاز، سازماندهی و به روز رسانی کسب و کار انجام می شود که هدف اصلی آن ایجاد بازارهای جدید و کسب سود و درآمد است (Stevanovic, 2016: 255).

¹ Innovative

² Change agent

³ World Economy

⁴ N. Penezić

جدول ۲. اثرات توسعه کارآفرینی به صورت شماتیک

توسعه اقتصاد
ایجاد شرکت های جدید
عامل تولید
انباشت منابع (انسانی، مالی و ...)
توسعه بازارهای جدید
محصولات جدید
گروه های متعدد و جدیدی از مصرف کنندگان
اشتغال بالاتر

source: Stevanovic, 2016: 255

تاکنون مطالب زیادی در رابطه با تئوری کارآفرینی منتشر شده است، اما هنوز، توسعه ی کارآفرینی در جوامع روستایی جا نیفتاده است، کارآفرینی روستایی و کارآفرینان روستایی در اصل هیچ تفاوتی با سایر کارآفرینان و کارآفرینی ندارند، در واقع کارآفرینان روستایی همان ویژگی های را دارند که کارآفرینان مناطق دیگر دارند. حتی به دلیل بالا بودن ریسک در فعالیت ها و محیط های روستایی، همچنین به دلیل کمبود امکانات و ضعف مدیریت در محیط های روستایی کارآفرینان روستایی باید به مراتب، قدرت ریسک پذیری بیشتری نسبت به دیگران داشته باشند (سالارزهی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۴). ریگان^۱، کارآفرینی روستایی را فراهم کننده زمینه اشتغال، افزایش درآمد و تولید ثروت، بهبود دهنده کیفیت زندگی و کمک کننده به افراد محلی برای مشارکت در اقتصاد برمی شمارد (فراهانی و حاج حسینی، ۱۳۹۲: ۷۱۹). ورتمن^۲ (۱۹۹۰) تعریف جالبی از کارآفرینی روستایی ارائه می دهد، او اعتقاد دارد که کارآفرین روستایی کسی است که ایجاد سازمانی جدید که تولیدی جدید یا خدماتی تازه را معرفی، یا بازار جدیدی را به وجود آورد یا از فناوری جدید در محیط روستایی استفاده کن *Stathopoulou*, (2004: 412). اهمیت کارآفرینی در محیط روستا به علت بالا بودن نسبت نیروی کار به زمین و فصلی بودن فعالیت های کشاورزی (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۳ و ۴۴) از اهمیت زیادی برخوردار است، چرا که مطالعات مختلف نشان میدهد که کارآفرینی روستایی یکی از زمینه های مناسب برای ایجاد اشتغال در بخشهای کشاورزی

¹ Reagan

² Participation

³ Worthman

و غیرکشاورزی است و مهمترین عامل توسعه پایدار روستایی به شمار می آید (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴). همچنین کارآفرینی در روستاها اهداف اساسی جهت توسعه پایدار روستایی اذنبال می کند (صیاد بید هندی، ۱۳۹۱: ۴۴).

روش تحقیق

نوع تحقیق در این مقاله کاربردی و مبنای روش پژوهش آن به صورت توصیفی - تحلیلی است. در پژوهش حاضر روش گردآوری به صورت کتابخانه ای و میدانی (پرسشنامه) است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (آزمون تی تک نمونه ای، همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر) صورت گرفت.

قلمرو مکانی این پژوهش دهستان پنجه علی شمالی در شهرستان قروه در محدودی جنوب شرقی استان کردستان می باشد که تمام روستاهای دهستان که مشتمل بر ۱۴ روستای دارای سکنه بوده و ۲ روستای سکنه می باشد. براساس داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) مجموع خانوارهای ساکن در این دهستان ۱۴۱۲ خانوار و ۴۶۴۳ نفر جمعیت میباشد. تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه با استفاده از فرمول کوکران ۲۵۸ خانوار تعیین شده است. البته لازم به ذکر است که ما در این تحقیق روستاهای زیر ۴۰ خانوار را حذف و روستاهای بالای ۴۰ خانوار را مورد ارزیابی قرار داده ایم. ضمناً جهت تکمیل پرسشنامه در سطح روستا از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شد.

جدول ۳. اطلاعات جمعیتی روستاهای مورد مطالعه و حجم نمونه

نام روستا	خانوار	جمعیت کل	تعداد پرسشنامه
پیرباباعلی	۱۱۸	۴۴۵	۲۴
شانوره	۲۵۷	۸۰۳	۵۳
بالوانه معتمدی	۷۸	۲۷۱	۱۶
تاه آباد جامه شوران	۸۴	۳۰۷	۱۷
جامه شوران	۷۷	۲۴۲	۱۶
کاظم آباد	۵۶	۱۷۶	۱۲
کامشگران	۲۲۶	۷۶۴	۴۷

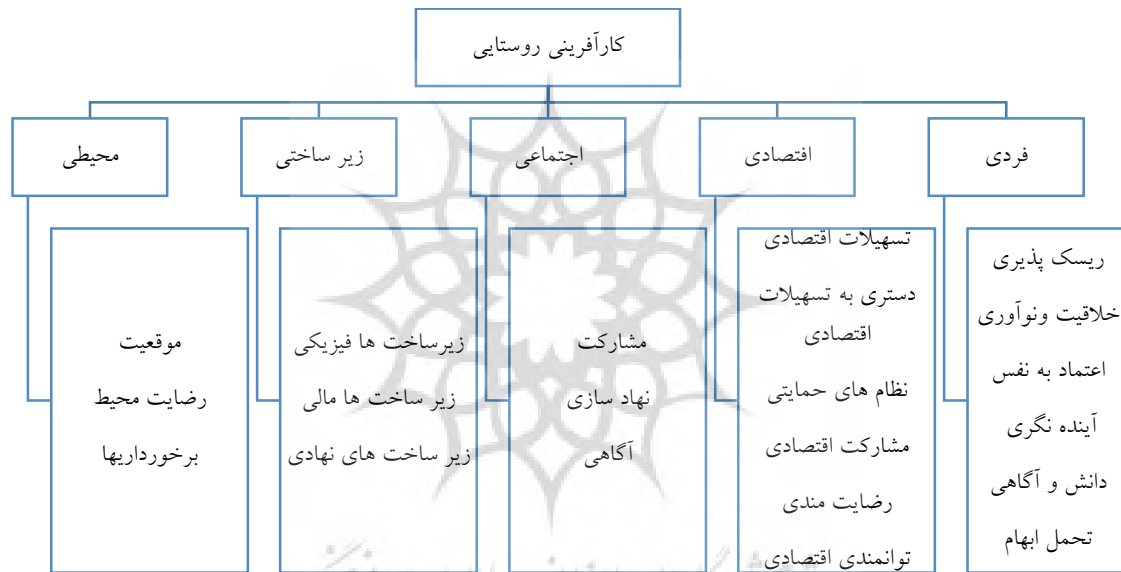
¹ Sustainable rural development

چمقلو	۱۷۵	۵۵۸	۳۶
کانی گنجی	۱۸۰	۵۸۸	۳۷
کل	۱۲۵۱	۴۱۵۴	۲۵۸

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری ها، ۱۳۹۵

برای روایی و سازگاری پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و برای این منظور تعداد ۲۰ پرسشنامه تکمیل و پیش آزمون گرفته شد، ضریب آلفای بدست آمده ۰/۹۱ درصد، که نشان دهنده سطح روایی و پایایی بالای پرسشنامه است.

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۴. شاخص، ابعاد و گویه های زیر ساختی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی

شاخص	ابعاد	گویه ها
زیر ساختی	زیرساخت های فیزیکی	وجود زیرساخت های فیزیکی مناسب روستا (همچون جاده ها و راه های ارتباطی روستا) وجود زیرساخت های عمومی مناسب روستا (همچون آب، برق و گاز در روستا)، وجود زیرساخت های تکنولوژیکی مناسب در روستا (مثل <i>ict</i> ، <i>it</i>) ، وجود وسایل نقلیه برای حمل کالا به بازار و مراکز فروش، وجود بازارهای محلی در دهستان، میزان دسترسی به امکانات حمل و نقل در سطح روستا
	زیرساخت های مالی	وجود نیروی انسانی ماهر (باسواد و باتجربه) برای شروع کسب و کارهای جدید، وجود سرمایه گذاران برای ایجاد کسب و کارهای جدید، توزیع بهینه خدمات دولتی در سطح روستا، فروش مستقیم و بی واسطه محصول، میزان مشاغل با درآمد بالا در روستا
	زیر ساخت های نهادی	وجود سازمان های محلی (نظیر صندوق های قرض الحسنه) در روستا، وجود بانک ها و مؤسسات ارائه دهنده وام ها و اعتبارهای مالی، تعداد تعاونی ها و اتحادیه ها برای ایجاد امنیت مالی سرمایه گذاران

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۵. شاخص، ابعاد و گویه های فردی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی

شاخص	ابعاد	گویه ها
فردی	ریسک پذیری	ترجیح روش های نو به روش های سنتی، حاضر به مواجه شدن با چالش ها و سختی ها، تمایل به انجام ریسک های حساب شده، ترس نداشتن از ابتکار و پیشگام بودن، لذت بردن از ریسک مالی و شخصی
	خلاقیت و نوآوری	توانایی کشف و تلفیق راه و روش های جدید برای حل یک مشکل، همواره به فکر شروع کارهای جدید بودن، داشتن ایده های جدید و متنوع
	اعتماد به نفس	میزان اعتماد به نفس و خوداتکایی، نداشتن استرس در موقعیت های سخت و مشکل، اطمینان به انجام موفقیت آمیز در موقع روبه رویی با طرح یا پروژه، ممکن دانستن چیزی که دیگران آن را مشکل می دانند، استقلال فردی در فعالیتهای و تصمیم گیری ها، میزان علاقه به خود اشتغالی و فعالیت
	آینده نگری	انگیزه تغییر در کیفیت زندگی، توجه به تغییرات زندگی در روستاهای اطراف و محیط شهری، توجه به آینده خانواده و فرزندان، توجه به محدودیت های استفاده از منابع، داشتن برنامه ریزی و برنامه مناسب در فعالیتهای، میزان پشتکار و ایستادگی
	دانش و آگاهی	میزان تماشای تلویزیون، میزان مطالعه روزنامه، آشنایی با رایانه، میزان آشنایی با اینترنت، میزان استفاده از اینترنت، استفاده از شیوه های نو در فعالیتهای، استفاده از دانش فنی در فعالیت ها
	تحمل ابهام	فرار نکردن از موقعیتهای سخت و مشکل، استقبال از تغییر زندگی و قرار گرفتن در موقعیتهای مبهم و نامعلوم

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۶. شاخص، ابعاد و گویه های محیطی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی

گویه	ابعاد	شاخص
موقعیت قرارگیری روستا نسبت به جاده و نزدیک ترین شهر، موقعیت قرار گیری روستا نسبت به مرکز استان	موقعیت	محیطی
میزان رضایت از اقلیم و آب و هوای منطقه، میزان رضایت شما از توپوگرافی و پست و بلندی منطقه، میزان رضایت شما از کاربری اراضی، میزان رضایت شما از منابع آب	رضایت محیطی	
میزان دسترسی به آب سطحی مورد نیاز برای کشاورزی، امکان استفاده از آب زیر زمینی، میزان کیفیت آب قابل دسترسی برای کشاورزی، دسترسی به اراضی آبی مناسب از نظر وسعت، دسترسی به اراضی دیمی مناسب از نظر وسعت	برخوردارها	

منبع: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

جدول ۷. شاخص، ابعاد و گویه های اجتماعی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی

گویه ها	ابعاد	شاخص
میزان مشارکت در شناسایی افراد خلاق و نوآور، میزان مشارکت در تصمیم گیری و اجرای فعالیت های مختلف در روستا، میزان مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیت های اقتصادی و اجتماعی، میزان مسئولیت پذیری در راه اندازی کسب و کارهای جدید، میزان شرکت در برنامه های آموزشی و ترویجی	مشارکت	اجتماعی
میزان برگزاری کلاس های آموزشی و مشاوره ای در زمینه کسب و کارهای خانگی و کارآفرینی، میزان تمایل به عضویت در تعاونی ها و صنف های صنعتی و کشاورزی، میزان حضور مروجان برای ترویج کسب و کارهای جدید، تمایل در به کارگیری افراد متخصص در زمینه راه اندازی کسب و کارهای جدید، میزان اعتقاد به اشتغال زایی و درآمدزایی بودن فعالیت های غیر کشاورزی، میزان فعالیت دهیاری و شورای اسلامی روستا برای ایجاد و گسترش کارآفرینی	نهاد سازی	
میزان آشنایی با زمینه های کسب و کارهای جدید، میزان آگاهی از خرید و فروش محصولات، میزان آشنایی با قوانین و مقررات کسب و کارهای جدید، میزان آشنایی با بازارهای جدید	آگاهی	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۸. شاخص، ابعاد و گویه های اقتصادی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی

شاخص	ابعاد	گویه ها
اقتصادی	تسهیلات اقتصادی	استفاده از تسهیلات و وام های اعتباری برای ایجاد کسب و کارهای جدید، میزان سرمایه گذاری های خصوصی برای ایجاد کسب و کارهای مختل، وجود فرصت های مناسب برای سرمایه گذاری در کسب و کارهای جدید در روستا، میزان ارائه وام ها و اعتبارات خرد از سوی بانک ها و مؤسسات برای ایجاد کسب و کار، تعدد مراکز خرید محصولات تولیدشده در بخش های مختلف (کشاورزی، صنعتی و خدمات)
	دسترسی به تسهیلات اقتصاد	دسترسی به خدمات حمایتی، دسترسی مشتریان و افراد مورد نیاز، دسترسی به سرمایه های موجود، دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی به مصرف کنندگان، دسترسی به ماشین آلات و ابزارآلات مدرن در فعالیت های مختلف (کشاورزی، صنعت و خدمات) در روستا
	نظام های حمایتی	حمایت مردم از سرمایه گذاری های خصوصی برای ایجاد کسب و کار، حمایت دولت از ایجاد و توسعه سازمان های غیردولتی فعال مرتبط با کارآفرینی، حمایت دهیاری و شورای اسلامی از افراد سرمایه گذار در کسب و کارهای جدید
	مشارکت اقتصادی	تجربه فعالیت در کارهای کوچک، میزان مشارکت در شکل گیری و ایجاد تشکل ها، میزان مشارکت اتحادیه ها و اصناف در حوزه های کسب و کار، میزان مشارکت در بررسی میزان تقاضا برای فروش محصولات تولید شده، میزان مشارکت در انتقال تجربه های شخصی در مورد کارآفرینی، میزان مشارکت در شناسایی فرصت های سرمایه گذاری در روستا، میزان همکاری همسایگان در کارهای تولیدی،
	رضایت مندی	میزان رضایت شغلی، میزان رضایت از درآمدها، میزان رضایت از مسکن، میزان رضایت از محیط کسب و کار، میزان رضایت از خدمات ارتباطی، میزان رضایت از دسترسی به خدمات بانک ها و منابع مالی
	توانمندی اقتصادی	داشتن اطلاعات و آمارهای بازاریابی و اقتصادی مناسب، میزان آگاهی از نرخ محصولات در بازار، میزان توانمندی مالی برای ایجاد کسب و کار

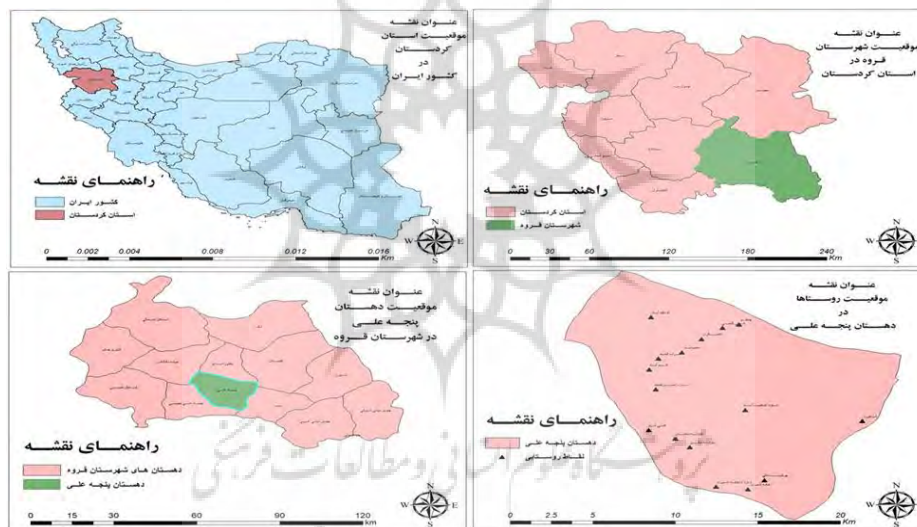
منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

ویژگی های منطقه مورد مطالعه

دهستان پنجه علی شمالی در بخش مرکزی شهرستان قروه واقع شده است. این دهستان از شمال به دهستان یالغور آغاج، از جنوب به دهستان پنجه علی جنوبی، از شرق به دهستان های بدر و قصلان و از غرب به دهستان حومه دهگلان متصل است و بین ۴۷ درجه و ۳۸ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۲ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۲ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است. طبق آخرین سرشماری (۱۳۹۵) این دهستان دارای ۱۴ آبادی ۶۶۴۳ نفر جمعیت و ۱۴۱۲ خانوار دارای سکنه می باشد. موقعیت سیاسی دهستان مورد مطالعه در نقشه زیر قابل

نمایش می باشد. از نظر سواد روستای تازه آباد کریم آباد با ۷۹/۴۸ درصد باسوادی در رتبه نخست و روستای بالوانه خالدهی با ۶۳/۲۰ درصد باسوادی در رتبه آخر قرار دارد. از نظر اشتغال جامه شوران با ۸۸/۳۲ درصد، در رتبه نخست و روستای کامشگران با ۶۴/۵۳ درصد در رتبه آخر قرار دارد. از نظر اشتغال زنان روستای بالوانه خالدهی با ۲۲/۴۲ درصد در رتبه نخست قرار دارد. روستاهای تازه آباد سراب قحط و کاظم آباد فاقد زن شاغل هستند. اقتصاد دهستان مورد مطالعه به کشاورزی و دامداری استوار است. مهمترین اقلام کشاورزی و باغداری دهستان شامل جو، گندم، نباتات علوفه ای و ... می باشد. از لحاظ دام میتوان به گوسفند، بز و گاو اشاره کرد، در این دهستان دامداری و دامپروری از دیر باز مهمترین رشته اقتصادی محسوب می شود، در نتیجه محصولات دامی از جمله روغن جنبه صادراتی به خود گرفته است

شکل ۲. موقعیت سیاسی منطقه مورد مطالعه

جدول ۹. میزان برخورداری روستاهای مورد مطالعه از شاخص های توسعه

نام روستا	برخورداری ها	مجموع
پیربابعلی	راه آسفالته، دبستان، مدرسه راهنمایی مختلط، مسجد، دهیار، مروج کشاورزی، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، غسالخانه، بقالی، نانوايي، دفتر مخابرات، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۶
شانوره	راه آسفالته، مهد کودک، دبستان، مدرسه راهنمایی مختلط، مسجد، امام زاده، شورای اسلامی، دهیار، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، خانه بهداشت، بهورز، غسالخانه، بقالی، ناتوايي، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۹
بالوانه معمدی	دبستان، مدرسه راهنمای مختلط، مسجد، شورای اسلامی روستا، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، خانه بهداشت، نمایندگی پخش سیلندر گاز، بقالی، نانوايي، دفتر مخابرات، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۳
تازه آباد جامه شوران	دبستان، مسجد، شورای اسلامی روستا، دهیار، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، خانه بهداشت، بهیار یا مامای روستایی، بهورز، نمایندگی پخش نفت سفید، بقالی، نانوايي، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۶
جامه شوران	دبستان، مدرسه راهنمایی پسرانه، مدرسه راهنمایی دخترانه، دبیرستان نظری پسرانه، دبیرستان نظری دخترانه، مسجد، شورای اسلامی روستا، دهیار، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، خانه بهداشت، بهورز، فروشگاه تعاونی، بقالی، نانوايي، گوشت فروشی، قهوه خانه، دفتر مخابرات، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۲۲
کاظم آباد	جاده آسفالته، دبستان، مسجد، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، غسالخانه، بقالی، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۹
کامشگران	جاده آسفالته، دبستان، مسجد، شورای اسلامی روستا، دهیار، مرکز خدمات جهاد کشاورزی، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، خانه بهداشت، بهورز، نمایندگی پخش سیلندر گاز، بقالی، نانوايي، گوشت فروشی، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۷
چمقلو	جاده آسفالته، دبستان، زمین ورزشی، مسجد، شورای اسلامی روستا، دهیار، شورای حل اختلاف، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب، سامانه جمع آوری زباله، نمایندگی پخش نفت سفید، فروشگاه تعاونی، بقالی، نانوايي، گوشت فروشی، دسترسی عمومی به اینترنت، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱۹
کانی گنجی	مهد کودک، جاده آسفالته، دبستان، مدرسه راهنمایی پسرانه، مدرسه راهنمایی دخترانه، دبیرستان نظری پسرانه، مسجد، شورای اسلامی روستا، دهیار، پاسگاه نیروی انتظامی، شورای حل اختلاف، شرکت تعاونی روستایی، شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، مرکز بهداشتی روانی، داروخانه، خانه بهداشت، پزشک خانواده، پزشک، دندانپزشک، بهیار یا مامای روستایی، بهورز، غسالخانه، سامانه جمع آوری زباله، نمایندگی پخش سیلندر گاز، بقالی، نانوايي، گوشت فروشی، قهوه خانه، بانک، تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی، دفتر پست، دفتر مخابرات، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۳۵

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماریها: ۱۳۹۵

یافته های تحقیق

بررسی ویژگی های فردی پاسخگویان نشان می دهد که ۷/۷ درصد از پاسخ دهندگان مرد و ۳/۳ درصد هم زنان بودند. از نظر وضعیت سنی، ۱/۲۹ درصد ۲۰ تا ۳۰ ساله، ۳۶ درصد ۳۰ تا ۴۰ ساله، ۶/۲۳ درصد ۴۰ تا ۵۰ ساله و

۱۱/۲ درصد بالای ۵۰ سال بودند. از نظر وضعیت سواد ۴/۳ درصد بی سواد، ۱۷/۴ درصد در حد ابتدایی، ۳۰/۲ درصد راهنمایی، ۱۲ درصد متوسطه، ۲۶/۷ درصد دیپلم، ۵/۸ درصد لیسانس و ۳/۵ درصد فوق لیسانس و بالاتر بودند، و در آخر وضعیت شغلی شان عبارت اند از: ۴/۳ درصد شاغل دولتی، ۳۱/۴ درصد کشاورز، ۴/۳ درصد در حوزه صنعت، ۵ درصد شغل خدماتی، ۱۵/۱ درصد کارگر، ۱۹/۴ درصد خانه دار و ۸/۵ درصد در شغل آزاد تشکیل داده اند.

جدول ۱۰. وضعیت توصیفی پاسخ گویان بر اساس بیشترین پاسخ دهنده

مولفه	بیشترین پاسخگو	تعداد	درصد
جنسیت	مرد	۱۹۸	۷۶/۷
وضعیت سنی	۳۰ تا ۴۰ ساله	۹۳	۳۶
وضعیت تحصیلی	راهنمایی	۷۸	۳۰/۲
وضعیت اشتغال	کشاورز	۸۱	۳۱/۴

منبع: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

بر اساس آزمون تی تک نمونه ای، پاسخ دهندگان، زمینه های فردی را با میانگین ۳/۲۵ درصد و با آماره آزمون تی ۶/۸۶۸ مناسب ارزیابی کرده اند. و بیان کردند که شاخص های فردی مثل ریسک پذیری، خلاقیت و نوآوری، اعتماد به نفس، آینده نگری، دانش و آگاهی و تحمل ابهام برای توسعه کارآفرینی روستایی در حد مطلوب قرار دارد. اما در رابطه با بقیه ظرفیتها، منطقه مورد مطالعه از وضعیت خوبی برخوردار نیست و آماره آنها منفی برآورد شد که به ترتیب اقتصادی ۱۱/۴۰۷-، اجتماعی ۷/۱۵۳-، زیرساختی ۱۲/۵۴۹- و محیطی ۴/۵۴۰- برآورده شدند، که در این میان بعد زیرساختی از وضعیت بدی برخوردار است. بر اساس این آزمون و با احتساب دامنه طیفی که بین ۱ تا ۵ (طیف لیکرت) در نوسان است، میانگین ها هم به جز میانگین بعد ظرفیتی فردی (۳/۲۵)، تماماً کمتر از حد متوسط یعنی عدد (۳) بودند.

جدول ۱۱. تحلیل ظرفیت ها در جهت توسعه کارآفرینی بر اساس تی تک نمونه ای

مطلوبیت عددی آزمون شده=۳							ابعاد
ضریب اطمینان ۰/۰۹۵	حد بالا	حد پایین	تفاوت میانگین	معناداری	درجه آزادی	آماره t	مانگین
	۰/۳۲۶۱	۰/۱۸۰۹	۰/۲۵۳۶۴	۰/۰۰۰	۲۵۷	۶/۸۶۸	۳/۲۵
	-۰/۳۳۵۳	-۰/۴۷۵۳	-۰/۴۰۵۲۹	۰/۰۰۰	۲۵۷	-۱۱/۴۰۷	۲/۵۹
	-۰/۲۰۶۷	-۰/۳۶۳۸	-۰/۲۸۵۲۷	۰/۰۰۰	۲۵۷	-۷/۱۵۳	۲/۷۱
	-۰/۴۲۶۹	-۰/۵۸۵۸	-۰/۵۰۶۳۴	۰/۰۰۰	۲۵۷	-۱۲/۵۴۹	۲/۴۹
	-۰/۰۹۸۰	-۰/۲۴۸۲	-۰/۱۷۳۱۳	۰/۰۰۰	۲۵۷	-۴/۵۴۰	۲/۸۲

منبع: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

بر اساس آزمون فریدمن بین میانگین زمینه های موجود برای توسعه کارآفرینی در سطح آلفای ۰/۰۱ درصد تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این آزمون بیشترین میانگین رتبه ای، به زمینه فردی و کمترین به زمینه زیرساختی اختصاص دارد. بررسی میانگین رتبه ای داده های حاصل از زمینه های موجود برای توسعه کارآفرینی نشان دهنده پایین بودن این زمینه ها در حد مطلوب است.

جدول ۱۲. میانگین رتبه ای ظرفیت های موجود برای توسعه کارآفرینی بر اساس آماره آزمون فریدمن

زمینه ها	تعداد	میانگین عددی	میانگین رتبه ای فریدمن
فردی	۲۵۸	۳/۲۵۳۶	۴/۴۰
اقتصادی	۲۵۸	۲/۵۹۴۷	۲/۳۸
اجتماعی	۲۵۸	۲/۷۱۴۷	۲/۸۱
زیرساختی	۲۵۸	۲/۴۹۳۷	۲/۲۱
محیطی	۲۵۸	۲/۸۲۶۹	۳/۲۰
کای دو		۳۱۵/۶۷۴	
درجه آزادی		۴	
سطح معناداری		۰/۰۰۰	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

با توجه به اینکه ویژگی های فردی همچون سن و سطح تحصیلات در توسعه ظرفیت های کارآفرینی موثر است، همبستگی بین این متغیرها بررسی شده است. (جدول شماره ۱۳) بر اساس این جدول بین سطح تحصیلات و

توسعه کارآفرینی رابطه مستقیمی وجود دارد، یعنی با بالا رفتن سطح تحصیلات ابعاد ظرفیتی و کارآفرینی نیز افزایش می یابد. ولی با افزایش سن مولفه های مذکور روند کاهشی پیدا می کنند.

جدول ۱۳. همبستگی بین ویژگی های فردی پاسخگویان با ابعاد ظرفیتی و شاخص کل کارآفرینی بر اساس ضریب

پیرسون

ویژه گی های فردی			ابعاد ظرفیتی
تحصیلات	سن		
۰/۲۹۷**	-۰/۱۹۸**	ضریب پیرسون	فردی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	
۰/۱۹۱**	-۰/۱۰۷	ضریب پیرسون	اقتصادی
۰/۰۰۲	۰/۰۸۶	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	
۰/۲۳۹**	-۰/۰۵۶	ضریب پیرسون	اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۶۷	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	
۰/۰۳۳	-۰/۰۶۵	ضریب پیرسون	زیر ساختی
۰/۶۰۱	۰/۲۹۵	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	
۰/۰۸۰	-۰/۱۲۸*	ضریب پیرسون	زیست محیطی
۰/۲۰۳	۰/۰۳۹	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	
۰/۲۲۸**	-۰/۱۵۰*	ضریب پیرسون	توسعه کارآفرینی
۰/۰۰۰	۰/۰۱۶	سطح معناداری	
۲۵۸	۲۵۸	تعداد	

منبع: یافته های تحقیق،

*معناداری در سطح ۰/۰۵

**معناداری در سطح ۰/۰۱

۱۳۹۹

تحلیل ناپارامتری همبستگی میان ابعاد چهارگانه ظرفیت های فردی، اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و محیطی در روستاهای مطالعه شده، رابطه مستقیم میان این ابعاد را نشان می دهد. همان طور که در جدول ۱۴ مشاهده می شود، با افزایش هریک از ظرفیت های موجود، سایر ظرفیت ها نیز افزایش می یابند.

جدول ۱۴. همبستگی بین ابعاد ظرفیتی توسعه کارآفرینی بر اساس ضریب پیرسون

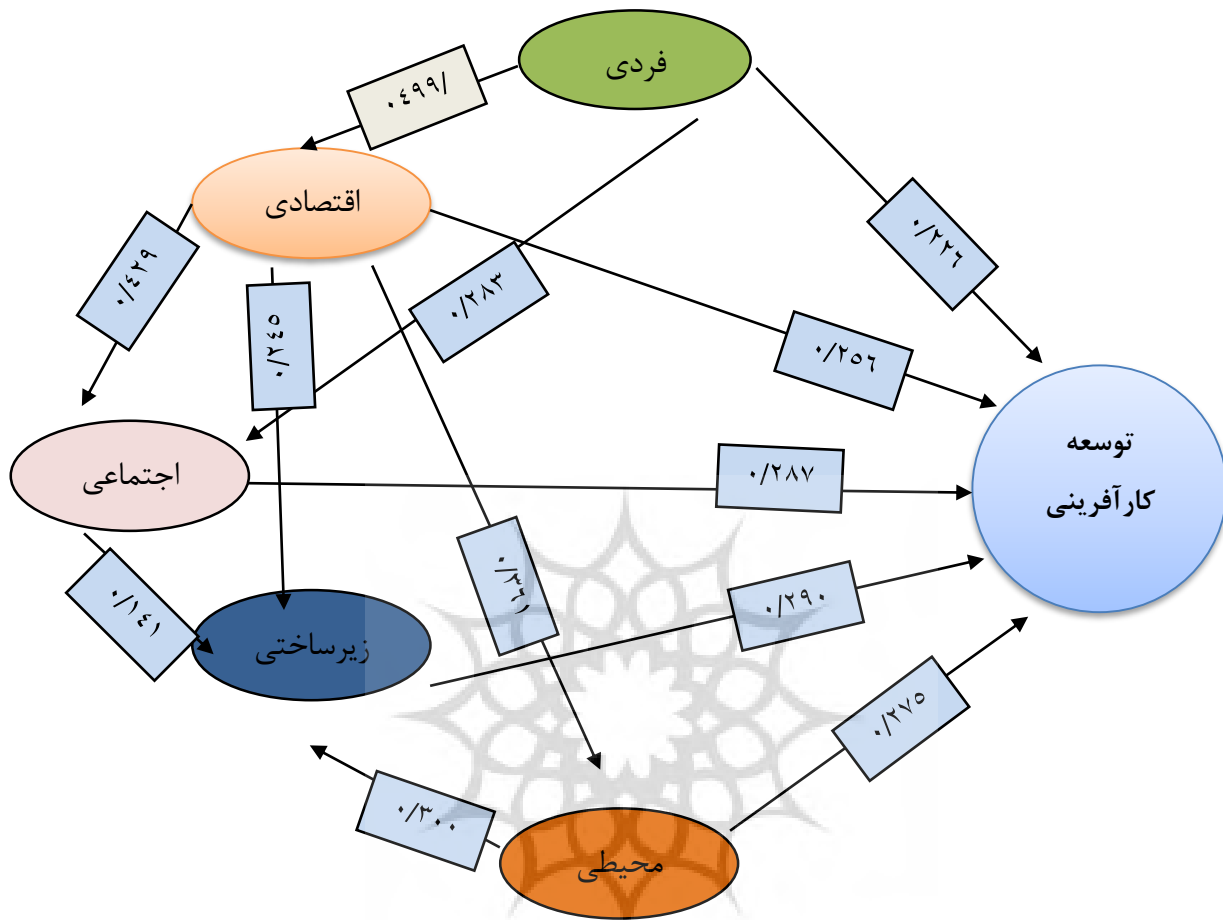
فردی	اقتصادی	اجتماعی	زیرساختی	محیطی	
فردی	ضریب پیرسون	۰/۴۹۹**	۰/۴۹۷**	۰/۲۹۱**	۰/۵۰۴**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸
اقتصادی	ضریب پیرسون	۰/۴۹۰**	۰/۵۷۰**	۰/۴۳۴**	۰/۳۶۱**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸
اجتماعی	ضریب پیرسون	۰/۴۹۷**	۰/۵۷۰**	۰/۳۴۸**	۰/۲۲۶**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸
زیرساختی	ضریب پیرسون	۰/۲۹۱**	۰/۴۳۴**	۰/۳۴۸**	۰/۴۲۰**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸
محیطی	ضریب پیرسون	۰/۵۰۴**	۰/۳۶۱**	۰/۲۲۶**	۰/۴۲۰**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸	۲۵۸

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

** معناداری در سطح ۰/۰۱

برای بررسی میزان اثرگذاری ابعاد ظرفیتی بر توسعه کارآفرینی در روستاهای مورد مطالعه، از تحلیل مسیر استفاده شده است. در این راستا، ابعاد ظرفیتی به عنوان متغیر مستقل و کارآفرینی را به عنوان متغیر وابسته مورد سنجش قرار دادیم. (شکل) و با انجام تحلیل واریانس هر یک از آنها، تاثیرات مستقیم هر یک از ابعاد ظرفیتی محاسبه شد. در بقیه مراحل هر یک از شاخصهای که بیشترین ضریب بتا (*Beta*) را داشتند را به عنوان متغیر وابسته و سایر عوامل متغیر مستقل فرض شده است و در شکل ۳ میزان و نوع تاثیر (مستقیم و غیر مستقیم) هر یک از متغیرهای مستقل و وابسته نشان داده شده است. به طور کلی، با ضرب کردن کلیه مسیرها در فاکتور مورد نظر و در نهایت جمع کردن همه آنها با یکدیگر، تاثیرات غیر مستقیم را هم نیز محاسبه کردیم. (جدول ۱۵)

شکل ۳. نمودار تحلیل مسیر متغیر وابسته (کارآفرینی توسعه) و متغیرهای مستقل (فردی، اقتصادی و ...)

یافته های تحلیل مسیر نشان می دهد که اثر مستقیم بُعد اقتصادی بر توسعه کارآفرینی روستایی، بیشتر از ابعاد دیگر بوده و بُعد زیر ساختی کم ترین تاثیر مستقیم را بر توسعه کارآفرینی داشته است.

جدول ۱۵. اثرات ظرفیت ها بر توسعه کارآفرینی

ابعاد	تأثیرات مستقیم	تأثیرات غیر مستقیم	تأثیرات کلی	رتبه
ظرفیت های فردی	۰/۲۶۶	۰/۲۹۱	۰/۵۵۷	۲
ظرفیت های اقتصادی	۰/۲۵۶	۰/۳۴۲	۰/۵۹۸	۱
ظرفیت های اجتماعی	۰/۲۸۷	۰/۰۴۱	۰/۳۲۸	۴
ظرفیت های زیر ساختی	۰/۲۹۰	-	۰/۲۹۰	۵
ظرفیت های محیطی	۰/۲۷۵	۰/۰۸۷	۰/۳۶۲	۳

منبع: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

نتیجه گیری و پیشنهادات

بحران بیکاری به عنوان یک معضل تمامی جنبه های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی یک جامعه را به شدت متأثر میکند و گاهی اثرات غیر قابل جبرانی نیز بر جای می گذارد. تجربه ثابت کرده که این بحران و پیامدهای اجتماعی آن، نه راه حل فوری و اخلاقی دارد و نه راه حل همه جانبه، یکپارچه و کوتاه مدت آن امکان پذیر است. بسیاری از کشورها، از جمله راه حل برون رفت از این بحران را کارآفرینی می دانند و به آن توجه فوق العاده ای می کنند. یافته های تحقیق می دهد که در زمینه توسعه کارآفرینی روستایی ابعاد ظرفیتی، به جز بعد فردی بقیه ابعاد از وضعیت مناسبی در منطقه مورد مطالعه، برخوردار نیستند.

با توجه به نتایج آزمون همبستگی بین ویژگی های فردی (سن) و ظرفیت های کارآفرینی ارتباط و همبستگی منفی وجود دارد، به طوریکه هر چه سن افزایش یابد، میل به ایجاد کارآفرینی کمتر می شود، اما در زمینه (تحصیلات) و ظرفیت های کارآفرینی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. به طوری که هر چه سطح تحصیلات بالاتر رود گرایش به سمت کارآفرینی رو به افزایش می رود. برای بررسی میزان اثرگذاری ابعاد ظرفیتی بر توسعه کارآفرینی در روستاهای مورد مطالعه، از تحلیل مسیر استفاده شده است. طبق این مدل ظرفیت های اقتصادی بیشترین تاثیر را بر توسعه کارآفرینی روستایی دارند، و توسعه کسب و کار و کارآفرینی نیازمند استفاده از ظرفیت های اقتصادی، به صورت جدی است. بعد از ظرفیت اقتصادی، ظرفیت فردی هم در امتیاز دوم اثرات قابل توجه ای در زمینه توسعه کارآفرینی روستایی، در منطقه مورد مطالعه به خود اختصاص می دهد. به طور کلی می توان با تقویت این زمینه ها در جهت توسعه کارآفرینی گام برداشت تا هم مشکلات بیکاری در روستاها حل گردد و هم از شدت مهاجرت های روستا-شهری کاسته شود. به بیان دیگر، اگر توجه جدی به توسعه کارآفرینی مبذول گردد، میتوان شاهد مهاجرت معکوس هم شد. در ادامه پیشنهادهایی در زمینه توسعه روستایی آورده در زیر آورده شده است که شایان توجه جدی، است.

- ❖ ارائه وام های کم بهره با بازپرداخت بلند مدت به روستاییان در جهت توسعه کارآفرینی.
- ❖ حمایت همه جانبه جهاد کشاورزی در جهت توسعه کارآفرینی در روستاها.
- ❖ برگزاری دوره های آموزشی در زمینه کارآفرینی به وسیله کارآفرینان موفق در روستاهای دارای شرایط.

- ❖ توجه جدی به کارآفرینی کشاورزی و صنایع کوچک روستایی.
- ❖ بهبود زیرساخت های فیزیکی در زمینه اینترنتی-مخابراتی (با توجه به پرسشنامه های جمع آوری شده اکثر پاسخ دهندگان از وضعیت اینترنتی و مخابراتی ناراضی بودند) و بکارگیری آن در آشنایی با نوآوریهای کارآفرینی و کسب و کار.
- ❖ جذب سرمایه ها و سرمایه گذاران به مناطق روستایی از طریق تشویق ها و تخفیف های مالیاتی.
- ❖ ایجاد محیطی جذاب از طریق ارائه خدمات و امکانات زیرساختی.

۴- منابع

۱. اکبری، مرتضی، غلام زاده، رضا و آراستی، زهرا. (تابستان ۱۳۹۴). نیازسنجی آموزشی جوانان روستایی شهرستان ورامین در زمینه کارآفرینی به منظور راه اندازی کسب و کارهای صنایع دستی روستایی. پژوهش های روستایی، دوره ۶، شماره ۲، صفحات ۲۹۹ تا ۳۲۲.
۲. ایزدی، حسن و برزگر، سپیده. (زمستان ۱۳۹۲). کارآفرینی و توسعه روستایی آموزه هایی از تجارب کشور چین. پژوهش های روستایی، دوره ۴، صفحه ۹۰۱ تا ۹۱۸.
۳. حسینی نیا، غلامحسین، فلاحی، هادی. (بهار ۱۳۹۶). عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستایی (نمونه مطالعه: مناطق روستایی شهرستان منوجان). جغرافیا: پژوهشهای روستایی، دوره ۸، صفحه ۲۵ تا ۳۵.
۴. داداشی، محمد علی، دارچینی، ملاحظت. (پاییز و زمستان ۱۳۹۲). بررسی نقش توسعه روستایی در افزایش اشتغال و کارآفرینی در مناطق روستائی گیلان. تعاون و روستا، سال پنجم، شماره ۱۷ و ۱۶، صفحات ۳۹ تا ۵۰.
۵. رضوانی، محمد رضا. (۱۳۹۳). برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران. تهران: نشر قومس، چاپ ششم.
۶. سالارزهی، حبیب الله، میرزاده، آرمینا و ولی نفس، عبدالعزیز. (بهار ۱۳۹۵). تشخیص و توسعه فرصت های کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی بخش زرآباد. مطالعات مدیریت و کارآفرینی، سال دوم - شماره ۲/۱، صفحات ۱۱۱ تا ۱۳۰.

۷. صفری علی اکبری، مسعود و صادقی، حجت اله. (تابستان ۱۳۹۶). تحلیل عوامل زمینه ساز ایجاد و رشد کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: بخش دهدز در شهرستان ایذه). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، صفحات ۹۷ تا ۱۱۸.
۸. صیاد بیدهندی، لیلا. (پاییز ۱۳۹۱). کارآفرینی روستایی. تهران: انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور - بنیاد خواجه نصیر طوسی، چاپ اول.
۹. فراهانی، حسین و حاج حسینی، سمیرا. (زمستان ۱۳۹۲). ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا. پژوهش های روستایی، دوره ۴، صفحه ۷۱۵ تا ۷۴۸.
۱۰. فراهانی، حسین، رسولی نیا، زکیه و اصدقی سراسکانرود، زهرا. (پاییز ۱۳۹۳). عوامل اثرگذار بر رشد کارآفرینی در نواحی روستایی. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۳، صفحات ۱ تا ۱۶.
۱۱. فرجی سبکبار، حسنعلی، بدری، سید علی، سجاجی قیداری، حمداله، صادقلو، طاهره و شهدادی خواجه عسگر، علی. (بهار ۱۳۹۰). اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرومتی (مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده استان زنجان). پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۵، صفحات ۵۳ تا ۶۸.
۱۲. قدیری معصوم، مجتبی، چراغی، مهدی، کاظمی، نسرین، زارع، زهره. (بهار ۱۳۹۳). تحلیل موانع توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۷، صفحه ۳ تا ۱۸.
۱۳. قدیری معصوم، مجتبی، حجتی پور، محمد، قراگوزلو، هادی ورمضان جورنیان، محمد. (زمستان ۱۳۹۵). تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در ریسک پذیری و کارآفرینی جوانان روستایی، (مطالعه موردی: شهرستان تنکابن). پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال پنجم، شماره ۴.
۱۴. مفاخری، لیلا. (۱۴۰۰). بررسی و تبیین ضرورت های بهره مندی از کارآفرینی فناورانه در فرایند توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی روستای قرن آباد شهرستان گرگان) جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۴، ص ۵۶۹-۵۵۷

۱۵. محمدی یگانه، بهروز. (زمستان ۱۳۹۲). توسعه کارآفرینی و نقش آن در هزینه اعتبارات فردی و گروهی کشاورزی استان زنجان. *جغرافیا: اقتصاد فضا و توسعه روستایی*, سال دوم, صفحه ۴۵ تا ۶۱.
۱۶. میرک زاده، علی اصغر، بهرامی، مجید. (مرداد ۱۳۹۰). لزوم توجه به کارآفرینی اجتماعی بعنوان بستر پایداری در اجتماعات روستایی. *اقتصاد: کار و جامعه*, شماره ۱۳۴, صفحه ۳۸ تا ۴۷.
۱۷. هاشمی، سیدسعید، مهربانی، علی اکبر، ایمنی، سیاوش و نجاحی، اکبر. (بهار ۱۳۹۰). توسعه ی روستایی با تاکید بر اشتغال و کارآفرینی: مطالعه ی موردی دهستان شباب در استان ایلام. *روستا و توسعه*, سال چهاردهم - شماره ۱, صفحات ۳۵ تا ۵۸.
۱۸. ولائی، محمد، عبدالمهی، عبدالله، منافی آذر، رضا، صفری، نوید. (پاییز ۱۳۹۴). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی (مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد شمالی - شهرستان میاندوآب). *برنامه ریزی منطقه ای*, شماره ۱۹, صفحات ۱۴۹ تا ۱۶۲.

19. Abd Razak, Ahmad. Wan Fauziah Wan. Haris Md Noor, Yusoff & Ahmad Kaseri, Ramin. (JANUARY 2012). preliminary study of rural entrepreneuruship development program in malaysia. *journal of global entrepreneurshiP, VOLUME 2*.
20. Blundel, Richard. Locket, Nigle & Wang, Catherine. (2017). *EXPLORING ENTREPRENEURSHIP. Business & Economics › Entrepreneurship*.
21. Etayankara, Muralidharan & Pathak, Saurav. (2017). *Informal institutions and international entrepreneurship. International Business Review, Page 288, 302*.
22. F. Fabeil Noor, Roslinah, Mahmud. Janice L. H. Nga, Rasid Mail. (2017). *Motivating Factors and Prospects for Rural Community Involvement in Entrepreneurship: Evidence from Mantanani Island, Sabah, Malaysia. World Academy of Science, Engineering and Technology, Vol:11, No:1, 267, 272*.
23. George Toma.Sorin, Maria Grigore. Ana, Marinescu. Paul. (2014). *Economic development and entrepreneurship. Procedia Economics and Finance, 1st International Conference 'Economic Scientific Research - Theoretical, Empirical and Practical Approaches', ESPERA 2013, 8, 436 – 443*.
24. Goldoost Azari, Masoud & Allahyari, Mohammad Sadegh. (2017). *Analysis of barriers against development of rural entrepreneurship in Guilan province,*

- Iran. World Review of Entrepreneurship, Management and Sust. Development, vol 13 ,Nos. 2/3, page 338 - 358.*
25. John A. Curry, Donker, Han & Paul. Michel. (2016). *Social entrepreneurship and indigenous people. Journal of Co-operative Organization and Management, Page 108, 115.*
26. Stathopoulou, Sophia. Psaltopoulos, Demetrios & Dimitris, Skuras. (January 2004). *Rural Entrepreneurship in Europe: A Research Framework and Agenda. International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, Vol. 10, pp. 404-425.*
27. Stevanovic, Mirjana. (2016). *The Role of Financial Perspective of Entrepreneurship and Rural. Procedia - Social and Behavioral Sciences, Page 254 , 261.*
28. Tsvetkova, Alexandra & Partridge, Mark. (2017). *The shale revolution and entrepreneurship: an assessment of the relationship between energy sector expansion and small business entrepreneurship in US counties. Energy.*
29. Wu, Jie. Zhuo, Shuaihe & Wuc, Zefu. (2017). *National innovation system, social entrepreneurship, and rural economic. Technological Forecasting & Social Change, Page 238, 250.*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی